

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

“Εκδόσις ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ—ΑΘΗΝΑΙ, ΦΕΒΡΟΥΙΟΥ 3

Συντάσσεται ἀπὸ Ἐπιτροπῆ—Διευτῆς Π. ΚΟΥΤΣΙΔΗΣ

ΕΤΟΣ ΣΤ΄

ΑΡΙΘ. 75

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1955

ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ 3.50

Γ. Α. ΤΟΥΡΝΑ-ΙΣΣΕΝ

ΚΑΛΛΙΚΑΝΤΖΑΡΟΙ

Πέριου πρωτοχρονιάτικα τῆ θέσι αὐτῆ ἐδώσαμε στὰ κάλανα! «Τιμῆς Ἐνεκα!» Ἐφέτος, ἐνῶ τ' ἀκοῦμε ἀπὸ τῆς ὀλόθροου παιδιάτικου φωνοῦλες ποῦ ἤρθαν γιὰ νὰ «μὰς τὰ ποῦν» θ' ἀρήσουμε νὰ περάσουν οἱ Καλλικάντζαροι. Τρόπος τοῦ λέγειν δηλαδὴ. Αὐτοὺς καὶ νὰ θέλωμ' ἐνδεχόμενον νὰ τοὺς διώσωμε! Δὲ μὰς χτυποῦν, βλέπετε, τὴν πόρτα, γιὰ νὰ μποῦν, δὲ μὰς ζητοῦν τὴν ἄδεια, δὲν ρωτᾶνε καν, ἂν θέλωμε νὰ τοὺς δεχθῶμε. Μπαίνομε μονάχοι τοὺς, ἀκόλοστοι, ἀπ' ὅπου τοὺς ἔρθη βολικώτερα, ἀπὸ τὰ πιὸ ἀπίθανα ἀνοήματα, ποῦ θὰ βρεθοῦν ἐλεύθερα στὸ διὰβα τοὺς καὶ ποῦ συχνὰ ἀπὸ τὴν καπνοδόχο, ποῦ—θὰ τ' ὀμολογήσωτε—δὲ μὰς συμφέρει διόλου νὰ κλειστῆ. Κι ἔχουν ἀλήθεια τὸ δικαίωμα. Ἡ παράδοσι τοῦ εἴδους μιά θέσι ἀξιοπρόσδεχτῆ στὴ δωδεκάμερη γιορτῆ, καὶ μεις, ὅτι, κι ἂν κάνουμε, δὲν ἔχουμε τὴ δύναμι νὰ τοὺς τὴν ἀφαιρέσωμε. Μὰς λείπει τὸ δικὸ τῆς κύρου, ποῦ ὅλοι οὐρῶνοσι, κι οὐτε ποτε μὰς θὰ μπορέσωμε νὰ τὸ ἀποκτήσωμε. Τὸ μόνο ποῦ μὰς μένει εἶναι νὰ σκεπασοῦμε γύρω μὰς καλὰ ὅτι φαγόμοιο ἔχουμε—ἀκόμα καὶ ὅτι βρίσκεται κρυμμένον μέσα σὲ ντουλάπια—«μὴν τύχη καὶ τὸ μαγαρίσιον μὲ τὰ χέρια τοὺς καὶ τὴ βρωμικὰ» καὶ νὰ προσεχόμενοι μὲ ἔραστοῦμα καὶ μιλῶσωμε στὰ σκοτεινὰ, «γιατὶ ἂν λάξουμε κοντά μας, δίχως νὰ τοὺς βλέπωμε, μποροῦνε νὰ μὰς πάρουν γιὰ πάντα τὴ λαλιὰ.» Ὡς τόσο, ὅς τοὺς γνωρίσωμε κάπως καλύτερα! Ἄξιζον σίγουρα αὐτὸν τὸν κόπο. «Ἐἶνε μικροὶ στὸ μπόι—λέει ὁ λαὸς—ἢ καὶ μακροπόδηδες. Μὲ κάποιον κοουσοῦ ὄλοι τοὺς στὸ ἀγομνὸ κορμί. Κομπόρηδες ἢ στραβοκάνηδες, μὲ μούρη τριχωτῆ, μὲ κέρατα στὴν κεφαλῆ τραγίσια, στραβοί, πολλὲς φορὲς, ἀπ' τὸνα μάτι. Συχνὰ τόνα τοὺς ποδοί μόνο εἶνε ἀνθρωπινὸ καὶ τ' ἄλλο, πάλι τράγου, ἢ γαϊδοῦριουθ.» Ἐτοὶ ὅπως τοὺς βλέπωμε, στὴν περιέργη, τὴν ἀόριστη αὐτῆ περιγραφή κανένας βέβαια δὲ θὰ μποροῦσε νὰ ἰσχυρισθῆ, πὼς εἶνε ἔξενο εὐπρόσδεκτοι οἱ Καλλικάντζαροι, στὸν συνειθισμένον τοῦλάχιστο ἀνθρώπο. Ὑπάρχει ὡς τόσο μιά συμπληρωματικὴ λεπτομέρεια, ποῦ στὸν κύκλον μὰς, τοὺς κάνει, τὸ λιγώτερο, ἐνδιαφέροντας: Ἐπὸ τὴν κούνια τοὺς ἀκόμα εἶνε μουζικάνηδες καὶ χορευτάδες. Ἐχουν λαλοῦμενα παράνεα ποῦ ὁ ἀνθρώπος δὲ γνώρισαν ἀκόμα κι οὐτε ποτε τοὺς θὰ μπορέσωμε νὰ γνωρίσωμε, καὶ παίζουσι μ' αὐτὰ σκοποὺς ἐξωκτικῶς πρωτακόουτους, σὰν τοῦ βοριὰ τὸ φύσημα, καὶ σὰν τὸ ἀηθονολάγημα, σὰν τῆς θάλασσασ τὸ βοῦϊσμα καὶ σὰν τῶν φύλλων τὸ μουρμουρίσμα, σὰν τῆς βροντῆσ τὸ τρανχητὸ τὸ ἔξοπασμα καὶ σὰν τῆς πηγούλασ τὸ γλυκὸ κελάρημμα! Κι ἴσο γιὰ τοὺς χορευτάς τοὺς, γιὰ τὴ σβελλάδα τοὺς, γιὰ τὴν ἐυκαμψία τοῦ κορμιου τοὺς, γιὰ τὴν ἐλαφρότητα τῆς χάρη καὶ τῆς ζωηρότητα κάθε τοὺς κίνησις, δὲν θὰ τὴν ἐφθανε οὐτε τὸ

ζαρκαδάκι, δταν πηδᾶ στὸ πλάι τῆς μονούλασ τοῦ, οὔτε κι οἱ σπῆτες, δταν στὸ βάθος τοῦ τζακιου σκάνε καὶ ξεπετιῶνται ὄλεσ μαζοῦ, γιὰ νὰ ὀμορφῶνοσι τοῦ μαζοῦ κοῦτσουρου τὴν ἀχορία καὶ τὴν ἀσκήμια.

Ἐγώτερα ἀπὸ ὄλα αὐτὰ δὲν εἶνε βέβαια ἀνάξιο γιὰ ἕνα σοβαρὸ καλλιτεχνικὸ περιοδοῦ νὰ φάξη καὶ νὰ σκαλίωσι καὶ νὰ κουραστῆ γιὰ νάβρη τέλος πάνταν στὰ βάθη τῶν αἰώνων, πίσω ἀπὸ τὴν βαμπάδα, ποῦ ἀφίνει στὸ πέρασμα τοῦ ὁ καιρῆς, τὴν καταγωγὴ τῶν μεγάλων αὐτῶν καλλιτεχνῶν, ἀκόμα καὶ δταν οἱ διάφορες ἑλληνικὲς περιοχὲς διατρουῦν, ἢ κάθε μιά ἐπίμονα, κι ἰσως—ἰσως μὲ κάποια εὐλάβεια, τῆ δικῆ τῆς τοπικῆ παράδοσι, ὅπως καὶ ὁ κάθε σοφὸς ἐπιστήμων—λαογράφος ἢ ἱστορικὸς—ποῦ ἀσχολήθηκε μὲ τὸ θέμα, δὲν ἀποφασίζει νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ τὰ δικὰ τοῦ προσωπικὰ συμπεράσματα, ἀπὸ τὰ δικὰ του πορίσματα, καὶ νὰ πᾶξη νὰ τὸ ὑποστηρίξη μὲ τὰ λογικώτερα ἐπιχειρήματα, ἔτσι, ποῦ τὸ σκόλομα αὐτὸ, νὰ δίνει μιά ἀκατανίκητῆ γαλλὰδα ὁ ἔκεινον, ποῦ θὰ τὸ ἐπιχειροῦσε.

Καὶ τώρα ἂς δώσωμε πρῶτα τὸ λόγο στὸ λαὸ. Τὸ κάτω κάτω δικὸ του εἴρημα εἶνε οἱ Καλλικάντζαροι, ἀπὸ τὴ δικῆ του φαντασία γεννηθῆκαν καὶ ξεπετάχτηκαν κι ἔρχονται κάθε χρόνο νὰ ἐρεθίσουν καὶ νὰ ζωηρέσωσι μὲ τὰ κομμάτια τοὺς τῆ δικῆ μας. Τόπο λοιπὸν στὸ γονιὸ! Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὰ νότια: Στὴν Πελοπόννησον πιστεύεται γενικῶς, πὼς «τὰ δαιμονικά αὐτὰ τὰ παράνεα καὶ τὰ κακομοῦταῦμα ἔρχονται τῆ χριστουγεννιάτικῆ παραμονῆ καὶ δὲ φέουδον ἐν δὲν τὰ διώξῃ μὲ τὴν ἀγίαστοβρα του τὰ Φῶτα ὁ παπάς». Κι ὄλον αὐτὸν τὸν καιρὸ «γλεντᾶνε καὶ μὰς πιλατεύουσι.» Σκορπιόρδες μὲ ἄλεβρι μα, χῶνον τὰ καθαρὰ νερά μας, γλεφῶνον μὲ τὴ βρωμυλόμοσά τοὺς τὰ παστρικά μας πιτακί καὶ ἂν τοὺς ἔρθη βολικά σκοτῶνοσι ἢ πνίγωσι καὶ κανένα ἀδέφμη μας. Ὀλα αὐτὰ τὴ νύχτα. Τὴ μέρα κρῶβουονται στὴ στάχη τοῦ τζακιου ἔτσι ποῦ τὴ βρωμίζουσι κι αὐτῆ γιὰ τοῦτο—τὸ ἔξερου οἱ νοικοκυράδες—ἢ στάχη τοῦ δωδεκάμερου δὲν κάνει γιὰ μπουγάδα. «Ἦταν ἀνθρώποι κι αὐτοὶ πρὶν γίνουσι καλλικαντζαροὶ, ἀπὸ κακῆ τοὺς μοῖρα». Λίγο φηλότερα ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, σὲ διάφορες στερεοελλαδικὲς περιφέρειες ἔξερου καὶ ποιά ἀκριβῶς εἶνε αὐτῆ ἢ κακί τοὺς μοῖρα: «Ἐτυχε νὰ γεννηθῶσι τὸ δωδεκάμερο.» Στὴ Σίφω ὡς τόσο γίνουσι τὸ λάθος στὸν παπὰ ποῦ τοὺς ἐβῆπισσε: Αὐτοὺς «δὲ διβάσωσι ὡσὸ τὰ γράμματα σὰν ἔκαμε τὸ μουστήριον.» Ἄλλα νησιὰ τοῦ Αἰγαίου φαίτηχ θαρροῦν τὸ χάρη ποῦ ἴβρη καὶ τοὺς πῆρε «τὰ Χριστοῦγεννα ἀνήμερα.» Κι οἱ Θεσσαλοὶ, χωρὶς ἕλεος κατηγοροῦν γιὰ ἔνοχους αὐτοὺς τοὺς ἱδιους καὶ τὸ ἔξερ τοὺς τὸ κεφάλι, ποῦ πῆσαν καὶ σκοτώθηκαν μονάχοι τοὺς! Γιὰ τοὺς Θεσσαλοὺς λοιπὸν Καλλικάντζαροι γίνουσι οἱ αὐτόχειρες. Πιὸ μακρο-

θυμοι, ψηλότερα οι Μακεδόνες παραδέχονται: «Κανένας δεν είναι φτιαχτός αληθινός. Έτυχε νάνε άλαφρός ό άγγελος ποβάλε στο πλευρό τουσ ό Θεός, γιά νά τούσ φυλάη. Αύτός δέ στάθηκε, όσο έπρεπε γερός, γιά νά τούσ κρατήση μακριά από τό κρίμα. Τώρα όλο τό χρόνο βασανίζονται καί μόνο τίς μέρες τούτες γλυτονθ καί ξεφτανώνουν. Μά τόσο βαστά τό γλάντι τους; Δώδεκα νύχτες όλο - όλο, τίς μισές από τό χρόνο πούφυγε καί τίς μισές από κείνον πού μάς ήρθε. Χαλάλι τους.» Καλά αυτά! «Πού μένουν όμως τέλος πάντων όλόκληρο τόν όλλο χρόνο ό Καλλικάντζαροι;» «Όσο γι' αυτό όλοι τους είνε σύμφωνοι! «Στόν κάτω κόσμό —άπαντοίν—έκει ποννε σημημένες οι μεγάλες οι κώλνες πού βαστάνε ψηλά τί γή μας! 'Εκει δέν έχει όμορφες! 'Αχαρος κόσμος σκοτεινός καί μαύρος! Καί βασιεστάνε οι άμοιροι! Θές τώρα από βασιεστημάρα θές από ζήλεια γιά κείνους πού χαίρονται άκόμα τόν ήλιο, άρχίζουν νά πελεκάνε τίς κώλνες, πού βαστούν τί γή γιά νά γκρεμιστή κι αυτή τίς μέρες μαζί της!» 'Εδω πιά ή παράθεση ξεφεύγει από τί χριστιανική ήδέα, όποσ σπριζόταν ός τώρα καί στρέφεται πρós την καθαστό ήλληνική, την ήδέα πού εκυριαρχήσε στην άρχαία ήλληνική θρησκεία: την άγάπη στη ζωή. 'Η ζωή, μέ τίς χαρές καί τίς λύπες της—τά βασικά της στοιχεία—μέ τούς ένθουσιασμούς καί τίς άπογοητεύσεις της, μέ τίς έπιτυχίες καί τίς άποτυχίες της, μέ την κίνηση καί τί δράση της, νά τό μόνο, τό μεγάλο τό θετικό αγαθό! Κι αυτό κάνει άλήθεια καλό νά τό θυμηθούμε την πρωτοχρονιά γιati είνε κάτι πού τρέφει την αίσιοδοξία! Τό ένστικτο όδήγησε σοφά τί λαϊκή σκέψη.

«Α γυρίσουμε όμως στούς Καλλικάντζαρους. Πώς σταματά τό καταστροφικό τους έργο; «Πελέκα - πελέκα κοντεύουν νά πετύχουν. "Όλο τό χρόνο, βλέπει, ατή γίνε ή δουλειά τους. Μά ζυγώνουν τά Χριστούγεννα. Έρχεται ό καλός Χριστός στη γή μας καί στέλνει στην ψηχή τους τό φόβο: Ποθ θά πέση ή γή;—οοθ λένε,— 'Απάνω μας καί θά μάς πλακώση! Καί τότε τ' άφίνουν όλα ούζυλα! 'Αρπάζουν τά λαλούμενα—ζουρνάδες, νταβούλια, ταμπουράδες, σουράλια—πέρνουν τίς γυναίκες τους τίς «Καλλικαντζαρούδες» ή «Καλλικαντζαρίνες», ή «Καλοκυράδες», ή «Βερβελούδες», ή «Τζόντες» πού—όπως κι άν τίς πής—είνε άσσοι στό χορό κι όλοι μαζί τρέχουν ναύρουν τόν άφάντη τους, τόν «Πρώτο», ή «Μεγάλο», ή «Κουτσό», ή κατά τούς Κωνσταντινουπολίτες, «αντρακούκο». Αύτός πιά τούς πέρνει, όψε - οβύσε, στόν επάνω κόσμο, μέσα σέ βαποράκια ή σέ μολαματένιες βάρκες, ή—όπως πιστεύουν οι 'Ικάριοι—σέ...«καρυδοσόφλα». Σάν φτάσουνε, «κατά τό ήλιοβασιλέμμα πριν από τόν Χριστό, τούς άμολάει λύτερους καί όδς του πιά άλωνίζουνε.» Οι άνθρωποι πάλι μόλις τούς μωριστούν «σταυρώνουνε καλοθ κακοθ τ' όβόφτισια στο μέτωπο χαράζουνε ή ζωγραφίζουνε μέ τόν καπνό άνομένου άγιοκεριού κι άπόνια σταυρό στόν πάτο τών πιθαρών, πού φιλάνε τό μέλι τους, τό λάδι, ή τό πετιμέζι, τόν ήδιο σταυρό κάνοουν καί στα κρασοβάρελα κι άρχίζουν νά τούς κυνηγάνε μ' άναμένα βαυλιά καί μέ καυτό λάδι γιά νά τούς ζεματίσουν λέγοντας «ζόλα κούτσουρα, βαυλιά

καμμένα!» 'Αν λάχη καί πιάσουνε κανένα τόνι δένουνε σφιχτά μέ νήμα κόκκινο καί, γιά νά βάλη γνώση, τόν βάζουν νά μετρήση τίς τρύπες από τό κόκκινο! Λαχαίνουν ός τόσο καί καλόκαρδες νοικοκυράδες, πού τούς λυπούνται καί τούς καλοπιάνουν σκορπίζοντας έξω από τό σπίτι τους, γι' αυτούς λουκάνικα καί ψηροτήγανα καί λαλαγκίτες, πού τ' αγαπάνε καί κρεμώντας μένο, γιά χαιμάλι, πάνω από την έξώπορτα κανένα μοχαίρι, ή κανένα κόκαλο από γουροθιν!»

Κι ός τόσο ό Χριστός στέλνει μερικους από τούς άγγέλους, πού στέκουν γύρω από τί φωχική του κούνια νά ξαναφτιάσουν όσο λείπουν οι καλλικάντζαροι τίς κώλνες, πού είχαν πελεκήσει. Αύτοι, μέσα σέ δώδεκα μερόνυχτα, τελειώνουν τί δουλειά τους, πού θά χαλάσουν πάλι τά «δαιμονικά» μέσα σ' ένα χρόνο. 'Ετσι μφ τί δόναμη του Χριστού ξαναστρεφώνεται ό κόσμος!».

Δι χωρεί άμφιβολία πώς οι φανταστικές αυτές μορφές είνε υπολείμματα τών ητής παλιές ειδωλοατρικής θρησκείας, πού ό χριστιανισμός, όπως έκαμε μέ όλλα θρησκευτικά έθιμα, άφοθ δέν μπόρεσε νά εξαλείψη, έχυσε σέ δικές του φόρμες σέ δικά του καλοούπια. 'Από τούς σοφούς μας—άρχαιολόγους καί λαογράφους—άλλοι τούς σχετίζουν μέ τούς κενταύρους, άλλοι μέ τούς σατύρους καί τόν Πάνα καί όλλοι μέ τούς Αιγυπτίους καθάρους. Τ'ονόμα τούσ βεβαία θυμίζει τούς τελευταίους αυτούς, οι ίδιότητες τους όμως—μουσικήτες, εκίνηρία, κομικήτες, κλίσις πρós τό πείραγμα καί τό σκώμμα, σκανδαλιάρχη διάθεσις—καί ατή ή κατασκευή τους θυμίζουν περισσότερο τόν Πάνα καί την άκολουσία του. 'Υπάρχει μάλιστα φόβος, άν τίς νύχτες αυτές άντικρουόμε ξαφνικά σέ κάποιο τοίχο ή, άκόμη καλύτερα, σ' ένα κινούμενο θυροφύλλο τί σκιά τού κομψού έκείνου μικρού ανάλαμτος, πού παριστάνει τόν «Πάνα έρωτοτροπούτα μέ την 'Αφροδίτη», νά σκεφθούμε άμέσως γιά την προστασία μας από τό «δαιμονικό» καί νά ψιθυρίσουμε άθελά μας: «ζόλα κούτσουρα, βαυλιά καμμένα!»